

TEORIES MÉS HABITUALS SOBRE EL SENTIT DELS MITES

Tal vegada els mites no poden explicar-se a partir d'una única teoria i això és el que els fa interessants; aquesta és una hipòtesi que ja havia plantejat G.S. Kirk a *La naturalesa dels mites grecs* (1974) i que convé recordar. En les seves pròpies paraules: «*El principal defecte en l'estudi modern dels mites és haver-se basat, massa sovint, en una sèrie de teories suposadament universals i mútuament excloents, cadascuna de les quals pot negar-se fàcilment en contrastar-la amb els nombrosos exemples de mites que no hi concorden (...)* Els mites constitueixen una categoria enormement complexa i alhora indefinida davant la qual hauria d'existir la llibertat d'aplicar-los qualsevulla de les formes possibles d'anàlisi i de classificació». Per a Kirk no hi ha cap definició de mite: «*no hi ha cap forma platònica d'un mite, que s'ajusti a tots els casos reals. Els mites difereixen enormement pel que fa a la seva morfologia i a la seva funció social*».

Fins i tot és possible trobar mites que, senzillament, no podem explicar, mites sobre els quals hem perdut les claus que ens permetrien interpretar-los. Hi ha, a més, molts mites "multifuncionals", val a dir, capaços de respondre a motivacions prou diverses i potser fins i tot contradictòries. Davant un mite com Èdip podria ser útil una interpretació social ("l'incest és perillós") i una de psicològica ("en allò prohibit hi ha atractiu"); ambdues explicacions són alhora contradictòries i perfectament plausibles. **En cap cas, però, els mites no són expressió d'una suposada "mentalitat primitiva", més o menys mística o salvatge.** Aquesta teoria (defensada al segle XIX per E.B. Tylor i Lucien Lévy-Bruhl) no és consistent amb el fet empíric que les poblacions natives no són ni irracionals ni místiques sinó profundament pràctiques en les seves relacions quotidianes. Lévi-Strauss ja va mostrar que els pobles "primitius" tenen una lògica i un sistema de classificació propis i no absurds.

Actualment les diverses escoles hermenèutiques acostumen a donar cinc explicacions diferents i sovint contradictòries sobre l'origen i la significació dels mites però cap d'aquestes hipòtesis serveix per a explicar-los tots i menys encara per fer-ho d'una manera prou coherent:

1.- Els mites volen explicar la naturalesa (fan referència a les forces naturals, al clima, al cosmos, etc.): Aquesta teoria pot explicar el paper primordial de Zeus com a divinitat del cel ("déu" és el genitiu del mot "Zeus"), però no de molts altres mites que semblen més festius i episòdics.

2.- Els mites volen explicar alguna cosa que pertany al món real, com si es tractés d'alguna mena de ciència primitiva (en el vocabulari tècnic es diu que són "etiòlogics"): En grec "aitión" significa "causa"; però molts mites no expliquen la causa de res sinó aspectes laterals d'una cosa. Que el déu ferrer Hefest sigui coix o que l'Helespont es diu així perquè Helle hi va caure quan viatjava amb el boc del rínxol d'or no es pot considerar una explicació causal.

3.- Els mites expliquen la vida dels herois i dels grans homes, o són una mena d'història familiar o del clan: Aquesta explicació és vàlida per a les Sagues [històries de famílies guerreres i principals al llarg de generacions] però sobrevalora el poder dels clans antics. Hi ha mites poètics no gens bèl·lics ni basats en gran clans.

Una variant d'aquesta tesi és l'evemerisme, segons la qual els déus serien els grans benefactors de la humanitat (l'inventor del foc, el primer que domesticà els cavalls, un gran metge, etc.), divinitzats posteriorment.

4.- Els mites parlen dels orígens i volen establir les condicions de "l'edat de la creació": Aquesta teoria va ser defensada per Mircea Eliade que vinculava els mites a la suposada Edat d'Or després de la qual la humanitat només hauria conegut la decadència. Alguns antropòlegs han defensat que el món prehistòric (sense moneda i sense possibilitat d'acumular excedents) era més harmònic i feliç que el nostre i el mite seria un record de l'època en que l'home no estava separat del sagrat.

5.- Els mites són l'expressió de desigs col·lectius inconscients: és una teoria originada en la psicoanàlisi. Segons Jüing en l'inconscient humà hi ha 'arquetipus' models de desig que es van repetint en totes les cultures. Aquests arquetipus donen lloc a 'mitemes', és a dir, temes que es van repetint en diverses cultures amb grans semblances (p.ex., el naixement dels homes que a Grècia s'expressa en el mite de Deucalió i Pirra i a Israel amb Adam i Eva). Però hi ha mites molt vinculats a fenòmens geogràfics, a la història primitiva, etc., que no semblen provenir de l'inconscient. A més la psicoanàlisi ha reinventat mites antics per al seu propi ús: a Grècia Eros no s'enfrontava a Tànatós, sinó a Psique, per ex.

5.- Els mites són la justificació conceptual dels rituals: mite i ritu serien les dues cares d'un mateix cos (la consciència del misteri) inseparables i mútuament solidàries. Una narració acompanyaria una acció sagrada. Per tal que l'acció sigui eficaç ha d'anar acompanyada d'una justificació. Però això no sempre explica la profunda manca de cap ortodòxia en el ritual ni en la narració que podia ser canviat amb relativa facilitat.

En definitiva, no tenim una única tesi clara sobre el sentit del mite –i potser el misteri del mite és el que el fa atractiu.